

ДО ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: МИРГОРОДСЬКА ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВА ШКОЛА В ПЕРШІ РОКИ ІСНУВАННЯ

Красюк І. О.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. В статті висвітлюється один з аспектів становлення художньої освіти в Україні в кінці XIX – на початку XX століть. На основі аналізу статей представників вітчизняної культури характеризується діяльність Миргородської художньо-промислової школи як одного з перших професійних навчальних закладів художнього спрямування: навчальні програми, методика викладання образотворчих дисциплін.

Ключові слова: художньо-промислова освіта початку XX століття, керамічна школа, методика викладання.

Анотация. Красюк И. А. К вопросу становления художественного образования в Украине: Миргородская художественно-промышленная школа в первые годы существования. В статье освещается один из аспектов становления художественного образования в Украине в конце XIX – начале XX столетия. На основе анализа статей деятелей отечественной культуры характеризуется деятельность Миргородской художественно-промышленной школы как одного из первых профессиональных учебных заведений художественного направления: учебные программы, методика преподавания изобразительных дисциплин.

Ключевые слова: художественно-промышленное образование начала XX столетия, керамическая школа, методика преподавания.

Annotation. Krasnyuk I. To the question of developing art education in Ukraine: Mirgorod art school and the first years of its existence. The article highlights one of the aspects of developing art education in Ukraine at the end of the 19-th and the beginning of the 20-th centuries. The detailed analysis of researches publications in this country examines Mirgorod art school and its activities as one of the first educational establishments in the field of art, its curricula, methods of teaching art subjects.

Key words: art educations, at the beginning of the 20-th century, a ceramics school, methods of teaching.

Постановка проблеми. Наш час позначений зростаючою потребою українського суспільства у піднесенні освітнього, професійного і творчого рівня наших громадян. Тому нинішній етап розвитку мистецької та мистецько-педагогічної освіти в нашій країні характеризується пошуками нових підходів до розв'язання навчально-виховних завдань, принциповою переорієнтацією на сучасні пріоритети в освіті. Однією з ключових проблем у цьому контексті – особливо на стадії навчання магістрів – є збагачення фахової підготовки вивченням кращих історичних здобутків у викладанні образотворчих дисциплін як в зарубіжній, так і в українській педагогіці. В історії української художньої та художньо-педагогічної освіти значну роль відіграли малювальні та художньо-промислові школи кінця XIX – початку XX століття, що стали підґрунтям для подальшого

розвитку всіх ланок освіти даного профілю. Вивчення досвіду викладання фахових дисциплін у цих навчальних закладах є актуальним для сучасної науки.

Аналіз досліджень та публікацій. Ґрунтовне дослідження столітнього періоду розвитку української мистецької освіти містить дисертаційне дослідження Р. Шмагала. Окремі аспекти становлення і розвитку художньої освіти в конкретних регіонах висвітлюються в публікаціях О. Світличної, О. Пошика, О. Волинської, О. Цвігун. Поза тим, питання змісту підготовки в українських професійних школах художнього спрямування кінця XIX – початку XX століття та оцінки їх діяльності сучасниками не втрачає актуальності.

Метою статті є характеристика змісту освіти, методів викладання фахових дисциплін та якості підготовки учнів Миргородської художньо-промислової школи на початковому етапі – наприкінці 1890-х років.

Отримані результати. Мистецька освіта в Україні має значні досягнення на різних етапах її розвитку, починаючи від часів Київської Русі. З точки зору сучасної педагогіки особливе зацікавлення викликає еволюція методів і підходів у викладанні дисциплін образотворчого циклу на різних рівнях у XIX столітті. Це був час централізації розвитку народної освіти на теренах Російської імперії і навчальні заклади України могли існувати лише у загальних встановлених межах. Царський уряд свідомо гальмував прагнення українського суспільства до становлення власної вищої освіти художнього спрямування в Лівобережній Україні. Тому особливого значення набували середні художні навчальні заклади, що виникають наприкінці XIX століття на базі малювальних шкіл в Одесі, Харкові, Києві. Вони діяли на підставі затверджених в Петербурзі статутів і навчальних планів і методичні засади викладання відбивали позиції Петербурзької академії мистецтв і міністерства народної освіти. Художні училища Одеси, Харкова та Києва надавали досить якісну художню та

художньо-педагогічну освіту, готуючи в тому числі вчителів малювання і креслення для шкіл і гімназій різного типу.

Більшою свободою у підготовці фахівців відрізнялись ремісничі та художньо-промислові школи, що відкриваються у зазначену добу. Їх поява багато в чому була обумовлена загальноєвропейськими тенденціями розвитку тогочасної художньої культури. Стиль модерн, що під різними назвами розповсюджується з 1880-х років по всій Європі та у Новому світі, відбивав мрії, думки і пошуки міжнародної мистецької інтелігенції, що проголошувала необхідність перевлаштування середовища існування людини за законами краси, зближуючи мистецтво і промисловість [6, 122]. Одним із провідних напрямків розвитку модерну став національний романтизм, представники якого звертались в своїй творчості до національних мистецьких традицій в галузі народного мистецтва, архітектури та інших видів мистецтва. Тому такої великої ваги набувала проблема підготовки фахівців у сфері художньої промисловості, які могли б у масовому виробництві на достатньому професійному рівні виготовляти художні твори, що відповідали тогочасним художнім смакам. Такі школи виникали, як правило, в традиційних художньо-ремісничих центрах.

На території Лівобережжя серед навчальних закладів зазначеного типу перше місце, на нашу думку, належить Миргородській художньо-промисловій школі ім. М. В. Гоголя, рішення про відкриття якої було прийнято ще на Губернських зборах у Полтаві в 1887 році. Реально школа, заснована на пошанування видатного земляка, почала діяти з 1896 року, коли було здійснено перший набір учнів [5,105]. Навчальні плани, звіти та інша документація перших років існування школи дають можливість скласти уявлення про рівень підготовки фахівців у середній професійній освіті художнього спрямування тих літ. Згідно статуту метою діяльності школи було надання її учням «художніх та технічних знань з керамікового виробництва» [6, 121]. У зміст п'ятилітньої підготовки включались

загальноосвітні предмети (основи історії і географії, арифметика, нарисна геометрія, російська мова тощо), та ґрунтовний блок фахових дисциплін.

Аналіз навчальних планів свідчить, що у навчальному процесі дуже значну роль відігравали фундаментальні художні дисципліни – рисунок і живопис – та практична робота у виробничих майстернях. Достатньо зазначити, що на весь час навчання закладалось біля 2200 годин малюнку та живопису, 850 годин креслення, 1000 годин скульптури (ліпки) та 1000 годин практики у керамічних майстернях. Значна увага приділялась композиції та історії мистецтва. Всього ж п'ятилітній навчальний план містить майже 6000 тисяч навчальних годин.

Згідно розкладів навчання в школі проходило щоденно з 9 до 18 години крім суботи, коли займались лише до полудня. Таке завантаження учнів певним чином обумовлювалось тим, що згідно статуту до школи приймалися діти і дорослі практично без попередньої підготовки і навчання починалось, власне, «з нуля». Характерно, що викладацький колектив школи вірив у свої сили і обрану методику, оскільки вже з перших років школа поєднує навчання з реальним виробництвом, приймаючи замовлення від установ та населення. Учні виконували в майстернях різноманітний посуд, декоративні деталі споруд, предмети домашнього вжитку та елементи оформлення інтер'єрів. Зокрема, загальновідомим досягненням колективу школи було виконання керамічного іконостасу для посольської церкви в Буенос-Айресі [5,106].

Діяльність школи вже в перші роки привертає увагу громадськості та фахівців. З'являються публікації, схвальні або критичні відгуки щодо якості навчання у Миргородській школі. Вже в 1900 році в петербурзькому часопису оприлюднюється досить обширний і позитивний за змістом огляд діяльності школи М. Макаренка [2]. Цей огляд особливо цікавий тим, що автор його – відомий археолог і мистецтвознавець – сам закінчив училище технічного малювання Штігліця і можна повністю довіряти його

компетентності у піднятому питанні та фаховим оцінкам. Разом з тим знавець і дослідник української мистецької старовини, М. Макаренко оцінює сучасні йому мистецькі явища з позицій художніх пріоритетів саме своєї доби.

Після короткого викладу історії створення середнього професійного художньо-промислового навчального закладу на батьківщині М. В. Гоголя, яка з давніх часів славилась своїми гончарними промислами, автор звертається до безпосереднього аналізу особливостей навчального процесу у Миргородській школі, яка реально почала функціонувати під керівництвом С. Масленікова через шість років після зведення під неї спеціальної споруди. Передусім науковець характеризує скромну, але цілком пристойну матеріальну базу закладу і віддає належне фаховим якостям викладацького колективу, який з перших кроків вирішував проблему часткового самофінансування. Так, вже в перший рік дирекція паралельно з налагодженням навчання прийняла замовлення на виконання майолікового оздоблення Охтинської церкви в Петербурзі і зрештою школа успішно його виконала. А на час написання статті завершувалось виконання згаданого вище капітального замовлення - іконостасу у посольській церкві Росії в Буенос-Айресі. Таке комплексне теоретично-практичне навчання в художньо-промисловій галузі автор оцінює позитивно.

Детально аналізує М. Макаренко навчальний процес у школі. Він акцентує увагу на досить демократичних правилах прийому до школи: зараховувались хлопчики і дівчатка всіх верств населення і різного віку на основі лише свідоцтва про закінчення сільської початкової школи та екзамену з наукових предметів. Попередня співбесіда з малювання носила символічний характер: абітурієнти копіювали з наданих зразків найпростіші зображення дерев, квітів, тварин тощо і зрештою приймались всі без виключення, а малюнки зберігались до випуску учнів як

«документ» і свідоцтво набутих учнями під час навчання знань і умінь [2, XV]. Навчання у школі було безплатне. Зміст навчання, поєднуючи блоки загальноосвітніх та спеціальних дисциплін і практику у навчальних майстернях, сприяв досягненню якості навчання.

В системі викладання фахових дисциплін, як вважає М. Макаренко, найцікавішою є методика викладання малюнку. Він зазначає, що серед продемонстрованих директором на його прохання робіт, які виконувались протягом всього часу, переважно більшість складають не малюнки з гіпсів, а натюрморти та «жива натура». Гіпси існують в школі, за словами автора, лише «для ознайомлення», причому учням, які на час вступу переважно зовсім не володіють основами образотворчої грамоти, надається свобода вибору моделей для малювання: гіпсових тіл, орнаментів тощо. Все навчання опирається саме на вивчення натури, того предметного світу, який добре знайомий учням. При малюнках з натури, наприклад, квітів на початковій стадії учень спочатку студіює лише лінійний контур, потім переходить на малювання з тіннями і нарешті – відображення того ж мотиву аквареллю (олійний живопис в школі не практикувався). Слід додати, що учні мали також вільний вибір і щодо матеріалів, виконуючи малюнки олівцем, пером, вугликом, соусом. Такий підхід, на думку вченого, сприяв якщо і не високому рівню творів, то надзвичайній – порівняно з роботами учнів інших малювальних шкіл тієї ж якості – швидкості виконання [2, XVI].

Не менш ваговою ділянкою підготовки, на переконання М. Макаренка, є опанування програми «класу ліпки» як провідної фахової дисципліни для керамічної школи. Автор досить високо оцінює якість виконання учнівських робіт, серед яких виділяє бюсти відомих діячів культури і мистецтва, суспільних діячів та величезну кількість і різноманітний асортимент ужиткових виробів. Щодо стилістичних особливостей і орнаментального декору, то більшість цих виробів виконана, за словами вченого, на основі власних композицій учнів у дує

модерну, тобто з опорою на стилізовані реальні рослинно-квіткові мотиви. Виділяє також М. Макаренко майолікові тарелі з видами українськими пейзажними композиціями. Одночасно він робить характерне зауваження про те, можливо було б досягнути вищої якості, але не при такій кількості виробів, що випускаються щорічно. (Дійсно, школа в цей час працювала швидше як добре налагоджена фабрика, ніж як навчальний заклад) [5, 106].

Викликає зацікавлення і висвітлення особливої методики – протилежної традиційній – яку використовували в класі ліпки. Зауваживши, що на початковій стадії учні ніяк не можуть справитись з ліпкою симетричних орнаментальних мотивів, особливо при копіюванні класичних зразків, викладачі дійшли висновку, що початківці легше передають ті предмети, які їм більше знайомі і зрозумілі. Тому було вирішено в перших завданнях ліпити частини обличчя – око, ніс тощо – і надавати учням право вільного вибору моделі, яка відтворюється. Такий підхід сприяв стараннішому виконанню роботи і полегшив перехід до складної ліпленої орнаментики як вагової складової у мистецтві кераміки [2, XVII].

В статті звертається увага і на викладання таких дисциплін як композиція художньо-промислових предметів та історія мистецтва. Автор коментує послідовність виконання композиційного завдання, коли в аркуші присутні натурні акварельні замальовки рослинних мотивів, їх стилізований варіант та проект керамічного виробу із застосуванням розробленого орнаментального мотиву. М. Макаренко відмічає розмаїття цікавих рішень в цих композиційних завданнях і окремо зупиняється на групі робіт, в основі яких лежить традиційна орнаментика української кераміки Полтавщини. Він зауважує, що бажано було б більше звертатись до національних традицій, «розробляючи і вивчаючи свій рідний стиль», уникати постійних запозичень [2, XVIII].

Подобається вченому і методика «здобування матеріалу» для створення орнаментальних композицій, коли протягом літнього часу учні працюють в шкільному саду на пленері за вільним графіком. Не обмежені рамками ні у виборі виду занять ні у часі – працюють за бажанням і годину і п'ять – учні, за свідченням викладачів, не відчувають втоми попри велику завантаженість. При цьому вдається зберегти загальне виконання програм. Щодо історії мистецтва, то тут також М. Макаренко відмічає раціональний характер викладання, оскільки паралельно з освоєнням теоретичних знань учні виконують ескізи ужиткових виробів у певному історичному стилі. Поглибленню знань має сприяти і музей прикладного мистецтва, який починає створюватись при школі, однак на час написання статті в ньому ще дуже мало експонатів.

Таким чином, перше ґрунтовне свідчення фахівця про діяльність Миргородської художньо-промислової школи є неупереджено позитивним. Однак, в ньому наявні моменти, які допомагають зрозуміти дещо критичніший тон інших відгуків. Наступне за часом свідчення зростаючої ваги в професійній освіті Миргородської школи і бажання скорегувати її діяльність – відгук В. Василенка, який серед інших діячів кустарної промисловості Полтавщини відвідував у 1900 році навчальний заклад. Він зазначив, що художня громадськість була незадоволена недостатнім впровадженням у практику навчання традицій українського гончарства, національної орнаментики, а також – про недоліки у галузі технологічних знань учнів. На губернських земських зборах було навіть вирішено створити комісію по удосконаленню підготовки керамістів [1, 71].

Серед досить критичних висловлювань на адресу миргородської школи - відгук співробітника школи, відомого графіка, архітектора, мистецтвознавця і педагога О. Сластьона [5, 106]. Він відносить до негативу шкільної діяльності недостатнє впровадження в практику викладання традицій українського народного гончарства, зокрема –

орнаментики. Крім цього митець констатує, що діяльність навчального закладу ніяк не позначається на роботі сільських гончарів, місцевих промислів [4, 16]. Ту ж думку обстоює і О. Пчілка в опублікованій в 1910 році статті «Непевна путь миргородської школи» [3]. Вона критично оцінює стилізаторство та модерністичне удосконалення, як характерні риси виробів цього закладу і дорікає школі за недостатню національну спрямованість навчання. Відома письменниця і дослідниця народного мистецтва України безумовно мала підстави для зауважень. Олена Пчілка завжди висловлювала пиру турботу відносно збереження і розвитку традиційних народних видів і технік ужиткових виробів в Україні. Іноді це хвилювання поєднується з дещо нереальними вимогами «чистоти стилю», тобто, ізоляції від сучасного професійного прикладного мистецтва та інших національних стилів. Однак миргородська школа створювалась не як навчальний осередок для розвитку художніх промислів. Метою її діяльності була підготовка фахівців широкого профілю з керамікового виробництва, безумовно, з наданням допомоги гончарям в питаннях технічного та естетичного удосконалення (конкурентоспроможності) продукції.

Історія перших десятиліть існування Миргородської школи доводить, що навчальний заклад реалізував поставлені завдання. Вироби вихованців школи демонструвались на художніх виставках різного рівня і отримували нагороди. Шкільні майстерні виконували замовлення земств (покриття для Полтавського земства) та інших установ, церковних общин (іконостас для миргородського собору), приватних осіб, що свідчить про популярність та відповідність тогочасним смакам її виробів [6,123]. Про успіхи школи у справі налагодження сучасної художньої промисловості, про вдале поєднання народних традицій гончарних виробів та сучасних художніх вимог і смаків в галузі кераміки згадує в своїй статті «Національне мистецтво на Україні» К. Широцький.

Висновки. Діяльність середніх навчальних закладів художнього та художньо-промислового спрямування в Україні кінця XIX – початку XX століття відіграла значну роль у становленні вітчизняної мистецької освіти. Так, Миргородська школа накопичила чималий позитивний досвід методик викладання фахових дисциплін у досить складних педагогічних умовах, в групах учнів різного віку, що не мали ніякої попередньої підготовки. Значні результати, яких, за свідощвом сучасників, досягла школа, обумовлюють доцільність звернення сучасної мистецької педагогіки до цих здобутків.

Подальший напрямок досліджень. Матеріали публікації можуть бути використані в дослідженні історії методів малювання в Україні та у висвітленні проблем становлення вітчизняної художньої освіти.

Література

1. Василенко В. По поводу малороссийского народного орнамента / Киевская старина. - 1902. - № 11. - С.67-73.
2. Макаренко М. Художественно-промышленная керамическая школа имени Н. В. Гоголя в Миргороде Полтавской губернии // Искусство и художественная промышленность. - 1900. - № 2. - С. XIII-XIX.
3. Пчілка О. Непевна путь Миргородської школи // 1910. - № 3. - С.15-16.
4. Сластьон О. Українські керамічні вироби в Австрії на Віденській кустарній виставці й наша допомога кустарництву // Рідний край. - 1911. - № 11. - С.15-17.
5. Ханко В. Технічно-мистецька освіта на Полтавщині: 1870-1910 роки // Українська академія мистецтв. Дослідницькі та науково-методичні праці. Вип.8.- К., 2001.- С.103-119.
6. Шмагалю Р. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: Структурування, методології, художні позиції.- Львів.- 2005.

КОНЦЕРТНО-ВИКОНАВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ (історичний аспект)

Кривозуб В. Ф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. Стаття присвячена розвитку концертно-виконавської діяльності на музично-педагогічних факультетах у 60-х – початку 70-х рр. XX століття.

Ключові слова: концертно-виконавська діяльність, музично-педагогічні факультети, художні колективи.

Анотація. Кривозуб В. Ф. Концертно-исполнительская деятельность преподавателей и студентов музыкально-педагогических факультетов (исторический аспект). Статья посвящена развитию концертно-исполнительской деятельности на музыкально-педагогических факультетах в 60-х – начале 70-х гг. XX столетия.

Ключевые слова: концертно-исполнительская деятельность, музыкально-педагогические факультеты, художественные коллективы.

Annotation. Krivozyb V. Teachers and students concert-carrying out activity at music and pedagogy faculties (historical aspect). The article is devoted to the development of concert-carrying out activity at music and pedagogy faculties in 60s and at the beginning of 70s of the 20th century.

Key words: concert-carrying out activity, music and pedagogy faculties, artistic groups.

Постановка проблеми. Вступ України до Болонського процесу вимагає вивчення та узагальнення генези музично-педагогічної освіти для подальшого реформування та вдосконалення її структурних компонентів. Вивчення досвіду діяльності педагогічних колективів музично-педагогічних факультетів різних регіонів України уможливить збагачення концепції сучасної мистецької освіти та прогнозування її подальшого розвитку.

Аналіз досліджень та публікацій. Фундаментальні дослідження різних аспектів музично-педагогічної підготовки студентів на музично-педагогічних факультетах проведені відомими українськими дослідниками. Підготовку музично-педагогічних кадрів у педвузах УРСР досліджувала Т. П. Танько; професійно-педагогічну підготовку студентів до художньо-естетичної освіти висвітлено О. П. Щолоковою; формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя вивчала О. П. Рудницька; формування естетичних ідеалів майбутніх учителів музики досліджено Г. М. Падалкою; педагогічні основи керування процесом музичного сприймання – О. Я. Ростовським; взаємодію вчителя та учнів у процесі формування естетичних смаків засобами музичного мистецтва досліджувала Л. Г. Коваль; соціально-педагогічні основи формування студентської молоді та цінності музичної культури вивчав В. І. Дряпіка; теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін – В. Ф. Орлов; методологічні основи мистецької освіти – Л. М. Масол; формування духовного потенціалу студентської

молоді вивчала О. М. Олексюк; теоретичні й методичні засади диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах узагальнила Т. А. Смирнова; культурологічну освіту майбутнього вчителя досліджено О. Л. Шевнюк; дидактичні основи професійної підготовки вчителів музики та мистецьких дисциплін розробила Т. Й. Рейзенкінд; розвиток музично-педагогічної освіти в другій половині XIX – першій половині XX століття узагальнено О. В. Михайличенком.

Таким чином, ґрунтовні дослідження підготовки фахівців у системі музично-педагогічної освіти за 45 років створення музично-педагогічних факультетів дають можливість вивчення історії становлення та розвитку музично-педагогічної освіти в Україні.

Мета статті - концертно-виконавська діяльність викладачів та студентів музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів України 60-х – початку 70-х рр. XX ст. Теоретичний аналіз проблеми концертно-виконавської діяльності викладачів та студентів, вивчення та систематизація архівних матеріалів, аналіз та теоретичне узагальнення зібраних джерел стали основними компонентами нашого дослідження.

Отримані результати. Концертно-виконавська діяльність завжди стимулювала розвиток музично-педагогічної освіти та вважалася складовою науково-творчої діяльності в мистецьких навчальних закладах. З відкриттям у 1962 році музично-педагогічних факультетів при педагогічних інститутах почали створюватися художні колективи, де студенти отримували необхідну професійно-педагогічну підготовку та набували навички концертно-виконавської діяльності. Вони брали активну участь у роботі художніх колективів, накопичували репертуар, виступали в різних за тематичною спрямованістю концертних заходах.

29 лютого 1962 року в актовому залі КДП ім. О. М. Горького відбувся вечір, присвячений 120-річчю від дня народження та 50-річчю від дня смерті українського композитора, піаніста, диригента, громадського

діяча, основоположника національної композиторської школи М. В. Лисенка. На вечорі виступила хорова капела інституту, в якій значну кількість хористів склали студенти музично-педагогічного відділення. Капелою керував відомий в Україні диригент, заслужений артист УРСР Олександр Юрійович Петровський. У виконанні студентів прозвучали «Жалібний марш», «Вічний революціонер», «Гроза пройшла», «Пливе човен», написані композитором у різні роки життя. Визначною подією вечора-пам'яті стало перше виконання «Елегії пам'яті М. В. Лисенка», написаної Г. І. Майбородою до 120-річчя від дня народження композитора. Із захопленням слухачі сприйняли розповідь сина композитора, музикознавця Остапа Лисенка про Миколу Віталійовича та виступ поета, академіка, лауреата Ленінської премії М. Т. Рильського.

У програмі концерту прозвучали інструментальні обробки народних пісень у виконанні інструментального ансамблю (керівник В. П. Лапченко). Інструментальні та вокальні твори виконали студенти музично-педагогічного відділення, а викладач кафедри музики та співів Л. Нестеровська проілюструвала окремі номери з «Музики до «Кобзаря» Т. Г. Шевченка» [8].

Самодіяльна народна хорова капела КДП ім. О. М. Горького 1964 року гастролювала в республіках Прибалтики. Концерти відбулися в Вільнюському та Шауляйському педагогічних інститутах, де слухачі ознайомилися з класичним репертуаром та хоровими творами сучасних композиторів СРСР. Було обговорено та складено план спільної роботи художніх колективів педагогічних навчальних закладів, розроблені спільні заходи з підготовки творчих програм та участі у святах хорової музики [9].

Художні колективи та студенти новоутворених музично-педагогічних факультетів брали участь в оглядах художньої самодіяльності, присвячених урочистим датам у житті країни. 1964 року в КДП ім. О. М. Горького відбувся огляд художньої самодіяльності,

присвячений 93-й річниці з дня народження В.І. Леніна. Музично-педагогічний факультет презентував мішаний хор (керівник В. М. Іконник) та інструментально-вокальний ансамбль (керівники Р. Зінич та В. П. Лапченко). За висловлюванням фахівців, ці колективи демонстрували належний рівень виконавської майстерності, чудовий репертуар, високу художню культуру [9].

Активну участь в оглядах художньої самодіяльності брали художні колективи та солісти-виконавці музично-педагогічного факультету ЗДП. Нову концертну програму підготував студентський хор, яким керував випускник ОДК ім. А. В. Нежданової Жорж Хрисанфович Косинський. До неї увійшли твори радянських композиторів, кращі твори українських та російських авторів, обробки народних пісень [5, 5].

Формувалися традиції обміну творчим досвідом художніх колективів педагогічних інститутів СРСР. 1965 року студентська самодіяльна хорова капела (керівник – О. Ю. Петровський) та ансамбль струнних інструментів (керівник В. П. Лапченко) КДП ім. О. М. Горького привітали викладачів та студентів ТДП ім. О. С. Пушкіна з 30-річчям його заснування. До програми виступів хорового колективу увійшла пісня композитора Р. Лагідзе «Пісня про Тбілісі», яку київські студенти виконували грузинською мовою. З великим успіхом студенти виступили в столичному театрі ім. Шота Руставелі. На високому професійному рівні пройшли концерти в Будинку вчителя та на підприємствах Грузії [10].

Діяльність самодіяльної хорової капели КДП ім. О. М. Горького була відома за межами інституту. За рівнем виконавської майстерності капела вважалася одним з кращих художніх колективів Києва. Вона презентувала українську хорову культуру в Україні та за її межами, брала участь у відповідальних урядових концертах. Так, 29 грудня 1965 року колектив було запрошено виступити на урочистостях відкриття пам'ятника основоположникові української класичної музики М. В. Лисенку перед

Київським державним театром опери та балету ім. Т. Г. Шевченка. У її виконанні прозвучав хоровий твір М. В. Лисенка на слова І. Франка «Вічний революціонер», який став в Україні народним революційним гімном (10).

110-річницю з дня народження відомого українського письменника, вченого та громадського діяча І. Я. Франка святкував колектив ДДП ім. Івана Франка. У виконанні мішаного хору музично-педагогічного факультету прозвучали твори українських композиторів, написані на слова І. Франка. Викладачі та студенти музично-педагогічного факультету підготували тематичні вечори, які проводилися серед студентів інших факультетів та з часом стали традиційними.

Серед хорових колективів 60-х років ХХ століття, створених на базі музично-педагогічних факультетів, необхідно виділити хорову капелу КДП ім. О. С. Пушкіна, якою керував Семен Васильович Дорогий. Учасники капели демонстрували надзвичайну злагожденість та рухливість голосів, бездоганну дикцію, високу художню культуру виконання. Колектив був лауреатом багатьох творчих конкурсів та фестивалів. 1968 року фірма «Мелодія» випустила платівку з 8 творами у виконанні капели. Канадські кінематографісти зняли документальний фільм «Ми з України» про творчість кіровоградських студентів. Справжньою окрасою репертуару була кантата «Дума про Україну», в якій соло виконував автор, народний артист України Сергій Козак. Репертуар хорової капели налічував близько 100 творів. Досвід роботи з колективом С. В. Дорогий узагальнив у репертуарно-методичному збірнику «Співає академічна самодіяльна хорова капела Кіровоградського педагогічного інституту».

Значні творчі досягнення у вокально-хоровій роботі показували керівники хорових колективів музично-педагогічних факультетів Західної України, більшість з яких закінчили Львівську консерваторію. Понад 20 концертів в Івано-Франківську та Дрогобичі дав жіночий хор

«Струмок» музично-педагогічного факультету ІДП ім. В. С. Стефаника, яким керував заслужений артист УРСР В.І. Пащенко. Концерти хору проходили з великим успіхом, отримали позитивні відгуки шанувальників хорового мистецтва та слухачів [1, 16]. 1967 року відбувся перший концерт самодіяльного жіночого вокального ансамблю «Росинка» ІДП ім. В. С. Стефаника. Колектив очолила студентка II курсу Христина Михайлюк. Ансамбль одразу отримав підтримку слухачів. Основою репертуару ансамблю були обробки українських народних пісень та фольклор Прикарпаття. Наприкінці навчального року ансамбль виступив зі звітним концертом в інституті та на Львівському телебаченні [1, 16].

У цей період високого рівня виконавської майстерності досяг оркестр народних інструментів музично-педагогічного факультету КДП ім. О. М. Горького під керівництвом Володимира Петровича Лапченка. У листопаді 1967 року оркестр виступив у восьмирічній школі Кагарлицького району. Викладачі кафедри теорії музики та гри на музичних інструментах В. Бондар та В. Рязанцев ознайомили учнів з музичними інструментами, розповіли дітям про виникнення та розвиток домри, балалайки, бандури, баяна [11].

Відповідальні концерти мішаного хору музично-педагогічного факультету ОДП ім. К. Д. Ушинського, яким керував відомий в Україні диригент Жорж Хрисанфович Косинський, пройшли 1967 року під час проведення республіканського огляду художньої самодіяльності ВНЗ УРСР у Києві. Колектив презентував програму творів зарубіжних та радянських композиторів, акапельні твори й твори із супроводом, обробки українських народних пісень. Виступи мішаного хору здобули високу оцінку фахівців, колектив було нагороджено срібною медаллю [14, 13].

Нові студентські колективи були створені на музично-педагогічному факультеті ІДП ім. В. С. Стефаника. З ініціативи В. О. Іжака при кафедрі методики музичного виховання, співів та диригування 1968 року було

створено вокально-хореографічний ансамбль «Верховинка». В основу репертуару покладені українські народні пісні і танці, фольклорна музика Прикарпаття [1, 16]. За короткий строк свого існування колектив підготував окремі номери, з якими виступив у концертних програмах на честь 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції в Івано-Франківську та в Тернополі. У концерті взяв участь камерний оркестр музично-педагогічного факультету, яким керував Ю. Д. Крих [2, 2].

На запрошення ректорату ЗДП мішаний хор ОДП ім. К. Д. Ушинського під керівництвом Ж. Х. Косинського виступив на музично-педагогічному факультеті ЗДП 1968 року. У програмі концерту прозвучали хорові твори зарубіжних, російських та українських композиторів. Відбувся обмін досвідом організації та методики вокально-хорового виховання майбутніх учителів музики та співів. Цього ж року Всесоюзна фірма «Мелодія» підготувала та випустила платівку із записом хорових творів у виконанні мішаного хору. 1968 року в Києві відбувся звітний концерт хору перед викладачами та студентами КДП ім. О. М. Горького. У програмі концерту виступили солісти-виконавці та оркестр народних інструментів під керівництвом Степана Тимофійовича Калмикова. Колектив виконав інструментальні твори, написані для оркестру, та переклади симфонічних партитур. Для тембрового забарвлення та виконання сольних епізодів до оркестру ввели духові інструменти та фортепіано.

Наприкінці 60-х років на музично-педагогічному факультеті ІДП ім. Івана Франка було створено ряд художніх колективів, які активно пропагували фольклорну музику, українські народні пісні і танці. Серед них – вокально-інструментальний ансамбль «Опришки», який очолював студент IV курсу Р. Іпук та інструментальний ансамбль «Ровесник», яким керував студент I курсу Б. Дутчак. Протягом навчального року вокально-

інструментальний ансамбль «Опришки» підготував концертну програму та дебютував на сцені Київського Палацу культури «Україна» [4, 11].

22 травня 1969 р. відбувся звітний концерт хору музично-педагогічного факультету ІДП ім. В. С. Стефаника у 2-х відділеннях. У концерті взяла участь чоловіча хорова капела «Явір», створена з ініціативи В. Е. Іжака. До репертуару капели увійшли чоловічі хори з опер західноєвропейських та радянських композиторів, хорова музика, написана для чоловічого складу хору [3, 6].

1970 року громадськість Одеси широко відзначила 200-річний ювілей з дня народження Л. Бетховена. Концерт з цієї нагоди відбувся в обласній філармонії. Місцева преса відзначила прекрасний виступ оркестру баяністів та акордеоністів (керівник С. Т. Калмиков). М'яке, ліричне піано у творі «Звеличення природи людиною» майстерно прозвучало у виконанні мішаного хору (керівник Ж. Х. Косицький). На високому професійному рівні виконано V концерт та «Апасіонату». Ансамбль скрипалів у складі студентів I-V курсів з великим емоційним натхненням виконав увертюру «Егмонт».

На початку 70-х років на музично-педагогічних факультетах створювалися нові художні колективи, які з часом ставали візитною карткою інститутів. Так, 1970 року випускниця музично-педагогічного факультету ІДП ім. В. С. Стефаника Г. Кушнірук створила вокально-інструментальний ансамбль «Гуцулочки», який за короткий час існування підготував програму та завоював авторитет слухачів. Заснований на фольклорі закарпатського регіону, ансамбль презентував своє мистецтво трудівникам Уралу. З успіхом пройшли концерти колективу в Челябінську, Златоусті, Магнітогорську.

Концерт, присвячений Дню Перемоги, відбувся 9 травня в Ковалівському парку м. Кіровограда. Це був звіт народної хорової капели КДП ім. О. С. Пушкіна, якою керував Борис Васильович Притула.

Прозвучали твори А. Жилінського «Край родной и любимый», О. Кошиця «Вийди, Грицю, на вулицю», Б. Кравченка «Півні», М. Глинки «Попутна», О. Давиденка «Колодники». У концерті виступили викладачі музично-педагогічного факультету Л. Манжос та Р. Феоктістова. Скрипаль Н. М. Кочко виконав «Мелодію» Б. Дворжака [12].

Формувалися традиції обміну досвідом роботи художніх колективів музично-педагогічних факультетів. Так, 1971 року оркестр баяністів та акордеоністів (керівник С. Т. Калмиков) ОДП ім. К. Д. Ушинського виступив перед викладачами та студентами КДП ім. О. М. Горького. Були виконані твори російських композиторів, оркестрування симфонічних творів та супровід вокалістам. 2 грудня оркестр виступив в обласній філармонії, де проходив зліт студентів та учнів технікумів області. У концерті також узяли участь викладачі та студенти музично-педагогічного факультету.

Мішаний хор (керівник М. О. Стрельнікова) музично-педагогічного факультету КДП з успіхом виступав на концертних майданчиках Кривого Рогу. У його виконанні виразно звучали твори радянських композиторів, обробки народних пісень, а також пісні та хори видатних майстрів минулого й сучасних композиторів, серед яких «Серенада» Р. Шумана, «Від'їзд партизан» А. Новикова, «Море» К. Проснака, «Повернулась дівчина з прогулянки» Я. Сібеліуса, «По небу крадеться луна» Б. Лятошинського [7, 12].

У музично-просвітницьких заходах, присвячених 50-річчю утворення СРСР, брали участь художні колективи музично-педагогічного факультету КДП ім. О. С. Пушкіна. З концертами виступав жіночий хор (керівник В. М. Горбачук), у виконанні якого звучали такі твори, як: «Злітайте, голуби» І. Дунаєвського, латвійська народна пісня «Вій, вітерець», українська народна пісня в обробці М. Леонтовича «Ой, сивая зозуленька». Ансамбль скрипалів під керівництвом Н. М. Кочка виразно виконував «Мелодію» А. Дворжака та «Танок рожевих дівчат» з балету «Гаяне»

А. Хачатуряна. У виконанні вокально-інструментального ансамблю «Степівчанка» найбільше сподобалися слухачам «Хатинь» І. Лученка, «Молдованочка» О. Білаша (солістка Г. Нікітіна) та «Тиха вода» І. Поклада.

У святкових концертах брали участь новостворені художні колективи факультету, серед яких - оркестр народних інструментів та вокально-інструментальний ансамбль «Степівчанка». Оркестр народних інструментів було створено з ініціативи випускника Львівської консерваторії, здібного організатора музичної освіти на Кіровоградщині, неперевершеного аранжувальника оркестрових творів Ігоря Васильовича Заруби. Перший виступ колективу у складі сімдесяти осіб відбувся 1972 року. Оркестр виконав «Липу векову» П. Куликова, «Танок» В. Заремби, «Что мне жить и тужить» О. Варламова, пісню Наталки з опери «Наталка-Полтавка» М. Лисенка (солістка Л. О. Манжос).

Концертну програму у двох відділеннях підготував вокально-інструментальний ансамбль «Степівчанка» (керівник І. В. Заруба). Колектив одержав високу оцінку на республіканському огляді-фестивалі самодіяльного мистецтва, присвяченого 50-річчю утворення СРСР, та став срібним лауреатом республіканського фестивалю самодіяльного мистецтва. Найбільш вдало вокально-інструментальний ансамбль виконував пісні – «Три поради», «Чарівна скрипка», «Пісні Данко», «Карпати». 10 грудня 1972 року по республіканському телебаченню «Степівчанка» виступала в числі кращих колективів області [13].

Висновки. Таким чином, ретроспективне дослідження виникнення та розвитку художніх колективів вокально-хорового та інструментального жанрів на музично-педагогічних факультетах України у 60-х – початку 70-х рр. ХХ століття, аналіз концертно-виконавської діяльності викладачів та студентів дає змогу глибше й повніше осмислити історичний досвід наших попередників і водночас зрозуміти його вплив на подальший розвиток музично-педагогічної освіти в Україні.

Умовні скорочення

- ДДПІ ім. Івана Франка – Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка.
ЗДПІ – Запорізький державний педагогічний інститут.
ІДПІ ім. В. С. Стефаника – Івано-Франківський державний педагогічний інститут ім. В. С. Стефаника.
КДПІ – Криворізький державний педагогічний інститут.
КДПІ ім. О. М. Горького – Київський державний педагогічний інститут ім. О. М. Горького.
КДПІ ім. О. С. Пушкіна – Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна.
ОДК ім. А. В. Нежданової – Одеська державна консерваторія ім. А. В. Нежданової.
ОДПІ ім. К. Д. Ушинського – Одеський державний педагогічний інститут ім. К. Д. Ушинського.
ТДПІ ім. О. С. Пушкіна – Тбіліський державний педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна.

Літературні та архівні джерела

1. ДОА Івано-Франківська. Ф. Р – 1345. оп. 1. спр. 533. Звіт про роботу факультету за 1967 – 1968 н. р. – 18 с.
2. ДОА Івано-Франківська. Ф. Р – 1345. оп. 1. спр. 582. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії, історії музики та гри на музичних інструментах за 1968 р. – 3 с.
3. ДОА Івано-Франківська. Ф. Р – 1345. оп. 1. спр. 584. Звіт про роботу кафедри за 1968 – 1969 н. р. – 12 с.
4. ДОА Івано-Франківська. Ф. Р – 1345. оп.1. спр. 737. Звіт про роботу музично-педагогічного факультету за 1971 – 1972 н. р. – 16 с.
5. ДОА Запоріжжя. Ф.2054. оп. 5. спр. 614. Звіт про роботу кафедри музики і співів за 1964 – 1965 н. р. – 19 с.
6. ДОА Запоріжжя. Ф.2054. оп. 7. спр. 235. Річний звіт про роботу кафедри методики музичного виховання, диригування і співів за 1974-1975 н. р. – 31 с.
7. ДОА Дніпропетровська Ф.3966. оп. 2. спр. 172. План роботи кафедри музично-педагогічного факультету КДПІ на 1971 – 1972 н. р. – 30 с.
8. За педагогічні кадри. Газета КДПІ ім. О. М. Горького. 1962 р.
9. За педагогічні кадри. Газета КДПІ ім. О. М. Горького. 1964 р.
10. За педагогічні кадри. Газета КДПІ ім. О. М. Горького. 1965 р.
11. За педагогічні кадри / Газета КДПІ ім. О. М. Горького. - 1967 р.
12. ДОА Кіровограда. Ф. Р – 5380. оп. 2. спр. 874. Програми та афіші колективів художньої самодіяльності клубу за 1971 р. – 22 с.
13. ДОА Кіровограда. Ф. Р – 5380. оп. 2. спр. 937. Річні звіти з навчально-виховної та наукової роботи. – 191 с.
14. Музично-педагогічний факультет ПДПІ ім. К. Д. Ушинського. Рукопис. – 26 с.